

ПЪРВА ГЛАВА

Подир обедната суетня и августовската жега навън тия дълги коридори изглеждат странно глухи и здрачни с редицата плътно затворени врати и с високите тъжни прозорци към сенчестия вътрешен двор. Из такива безкрайни и пусти коридори човек броди обикновено в кошмара на съня, но аз, напротив, имам чувството, че едва сега се събуждам, че най-сетне идвам на себе си подир цялата нереалност на изминалите дни - белите плажове, синьото море и пъстрите бански костюми с намиращата се в тях женска плът.

Може да е глупаво, но щом ти е писано да се движиш почти винаги върху усойния тротоар на улицата, по която протича животът ни, идва време, когато всичко, което се мярка откъм другия, слънчевия тротоар, почва да ти се вижда нереално и нетрайно като мираж. И ако случайно ти се падне да се озовеш на тая светла страна, имаш чувството, че работите внезапно са се объркали, че нещо не е в ред, че сънуваш или си дерайлирал.

Затова този коридор с хладината и строгата си пустота ми връща успокояващото чувство за реалност. Всичко си е на мястото и най-първо - Центърът, и аз съм също на мястото си - откъм сенчестата страна на живота, и ако все още не съм изтрезнял напълно от златното и от синьото на крайбрежието, подир малко ще ми поднесат за целта чаша силно кафе, макар че в случая бих предпочел да мина без кафе.

Осмата врата. Чукам и влизам. Секретарката ми подарява една служебна усмивка и отива да докладва. После отново се появява и кима към кабинета. Чакат ме.

- А, Боев! - възкликва с тон на приятна изненада генералът, като че ли срещата ни тук е въпрос на случайност. - Как мина почивката?

- В съкратени срокове - осведомявам го и стискам подадената ръка.

Това, че почивката е минала в съкратени срокове, шефът го знае много добре, защото сам той ме е извикал по спешност в София. "Аз и толкова не съм почивал" - би забелязал кисело друг на негово място, но моят началник няма вкус към подобни отклонения. Той става, заобикаля огромното бюро и ние се настаняваме в тъмнозелените кресла под сянката на тъмнозеления канцеларски фикус. Подир малко влиза и секретарката с кафетата. Щом има кафе, значи разговорът ще бъде обстоен и с последствия. При такива кафета на мене винаги път ми се пада.

Генералът отваря голямата парадна кутия с експортни цигари и я приближава към мене, но аз предпочитам да запаля от своите. Шефът пуши от дъжд на вятър и тая голяма кутия, ако не ме лъже паметта, бере тук праха от две години. Началникът запущва една от изветрелите

цигари, изхвърля с леко мръщено дима от устата си и отпива от кафето. Ние седим тъй няколко минути, всеки зает с чашата си и с мислите си, додето генералът ненадейно запитва:

- Какви са познанията ти по социология?

- Малко по-добри от тия по ветеринарна медицина.

- Но ти си учил исторически материализъм.

- Учил съм - промърморвам неуверено.

- В такъв случай налага се да опресниш познанията си. И да ги допълниш. За целта разполагаш с два дни.

- Цели два дни? - запитвам, като си мисля, че шефът явно подценява социологията, освен ако надценява мене.

- Всъщност смятай ги четири, защото ще пътуваш с влак. На излизане оттук ще получиш необходимата литература. И остави тия скръбни физиономии. Подбрано ти е само най-същественото, няма да се преумориш от четене. А сега да минем към задачата.

Генералът заговорва с равния си глас. Недопушената му цигара е угаснала, забравена върху пепелника. Кафетата са изпити. Малкият сеанс на канцеларско гостоприемство е приключил. Дошло е време за сериозните неща.

В спокойния сух глас на шефа има нещо разведряващо като хладината в здрачните коридори. В тези ясни пестеливи фрази хаосът на събития, на злополуки и конфликти добива безстрастната форма на математическа задача: данните на първоначалната ситуация, настъпилите впоследствие изменения, известните и неизвестните величини, с които трябва да бъдат съобразени моите действия, средствата и целите на операцията.

Понякога генералът млъква за миг и ме поглежда със сините си очи, сякаш аз съм машинописка, на която той диктува и която трябва да бъде изчакана, додето натрака последната фраза. Всъщност, макар да нямам пред себе си машина, нещата стоят тъкмо тъй, защото се налага да запиша добре в главата си всяка подробност и всяка дума. Така че шефът от време на време спира и ми дава една малка пауза, като ме наблюдава спокойно със сините си очи. Той има светли и чисти очи, просто неприлично сини за един генерал, и навярно съзнава това, защото обикновено предпочита да гледа леко примижал, без да отваря много блендата.

Началникът ми употребява възможно най-малък брой думи, за да изрази наличните данни, и избягва всякакви коментари. Той знае, че коментарите аз сам ще си ги направя и че е излишно да ме обременява с препоръки. Преди да стане генерал и преди да се озове в този кабинет, шефът сам е изпълнявал доста операции. А който е врял и кипял, отлично разбира, че при известни задачи подробният предварителен план се оказва на практика съвсем неизползваем.

- Това е всичко - произнася генералът един час по-късно, за да ме подсети, че имам думата.

Не се съмнявам, че това е всичко и че следователно повече приказки са излишни, но все пак задавам няколко въпроса, на които получавам очакваните отговори: "За тия неща не разполагаме с данни"; "Ще провериш на място"; "Не, това не ни е известно".

Тия излишни въпроси изчерпват цялото ми участие в действието, ако не се брои това, че съм успял здраво да задимям кабинета. Шефът изчаква да загася последната цигара, пета поред, и става.

- Може би не трябваше да изпращаме тъкмо тебе, но Станков е зад граница, а Борислав заминава по друга работа.

Забележката е донейде необичайна за стила на генерала, обаче в момента нямам време да я дешифрирам, защото той вече ми е подал ръка и за пръв път е отворил малко повече блендата на сините си очи:

- Желая ти успех, Боев!

В стаята на секретарката се сблъсквам с току-що споменатия Борислав.

- Какво, заминаваш ли? - пита той, като обръща гръб на прозореца, пред който вероятно доста време е скучал.

- А ти? - питам го на свой ред, за да му подсказва да не задава излишни въпроси.

Секретарката става и се упътва към кабинета на генерала.

- Е, значи не е чудно да се срещнем по широкия свят - подхвърля Борислав, който е отгатнал положението.

- И да се срещнем, няма да можем да пием по едно. Също както в Библията: срещнаха се и не се познаха.

Борислав се готви да отвърне нещо, обаче аз нямам време за разговори на свободни теми, затова махам с ръка за сбогом и излизам. Отбивам се в съответната служба да взема приготвените ми материали и поемам обратния път по дългия хладен коридор. Тоя обратен път стотици хора на ден го изминават с досада, облекчение или леко нетърпение, защото ги води към спокойното жилище, към децата и личния свят. Но с мене работите обикновено стоят по-иначе и този коридор винаги ме извежда съвсем другаде и много надалеч - към неизвестни градове, към непознати хора и към странни ситуации. И винаги, когато се спускам по стълбата и кимам на козируващия при входа милиционер, в главата ми се мярка идиотската мисъл, че може би за последен път минавам през тая врата, че вече съм поел, без да знам, в оная посока, от която няма връщане.

* * *

Събуждам се сред борови гори. Известно време имам дори чувството, че са ми прекъснали отдиha край морето само за да ме изпратят на планина. Точно според препоръката на

лекарите, които обичат да дават добри съвети, понеже това не им струва нищо: "Ще прекарате двацет дни на море, а после ще идете на планина".

Постепенно се разсънвам достатъчно, за да разбера, че не се намирам на Рилския манастир. Влакът с равномерно тракане възлиза между планински склонове и край прозореца на спалното купе прелитат боровите гори на Словения. И макар да не сме на курорт, приятно е да се събудиш в такава ранна заран и да гледаш как около тебе по стените на вагона се движат, изчезват и отново се появяват зелените сенки на гората и жълтите сияещи триъгълници на слънцето.

Закусвам набързо с чаша изстинало кафе от термоса и с една цигара и се заемам с бръсненето. Бръсненето поначало е досадна работа, но когато я практикуваш в един люлеещ се вагон, тя изисква освен търпение и известна акробатическа ловкост. За щастие събитията тая заран се развиват в моя полза. Едва съм успял да се насапунисам, и влакът спира. Един пуст перон и един надпис "Постояна" - това е границата. Докато продължавам методично операцията по разкрасяването, на вратата силно се почуква и преди да кажа "влезте", тя рязко се отваря с оная фамилиарност, с която действат граничарите по всички континенти.

Униформеният поема паспорта ми; прочита думите "Михаил Коев - научен работник" и ме поглежда подозрително, сякаш да провери дали наистина аз съм същият този научен работник. Разбира се, аз не съм Михаил Коев, ако такъв изобщо съществува, но това трудно може да се установи с един поглед върху сапунисаното ми лице. Затуй униформеният се задоволява да удари с рязък жест щемпела и да ми върне паспорта с някакво неясно изръмжаване, призвано вероятно да изиграе ролята на любезен

поздрав.

На Постояна се налага да постоим доста. Това ми дава възможност не само да завърша миенето и да се облека, но и да потъна наново в прекъснатите късно снощи занимания върху науката за обществото. Хората от Центъра наистина са се постарали да ми осигурят най-необходимия минимум от литература, тъй че няма никакъв риск да получа менингит. Една тетрадка с циклостилни записки по история на социологическите учения, една друга - за опресняване знанията ми по исторически материализъм, и една руска книга за съвременната буржоазна социология - с това се изчерпва цялата ми подвижна библиотека. На всичко отгоре оказва се, че в тия книги се съдържат сума елементарни неща, които всекиму са известни, макар не всеки да подозира, че те представляват принципи на социологията.

Вече съм успял да прочета внимателно всичко това и да запаса мозъка си с най-важните сведения. Малко по-големи трудности се съдържат в буржоазните теории поради тяхната многобройност и изобилието на имена. Така че днешният ми ден по план е посветен на един преговор върху всички тия биологически, неомалтусиански, геополитически, емпирически, психологически, семантически, структуралистически и не знам още какви учения.

Колкото и да е дълъг престоят ни в Пистойна, той е съвсем недостатъчен, за да може главата ми да смели цялата купчина от школи и школни мъд्रेци. Влакът поема бавно през една местност, вече гола откъм всякаква горска растителност, за да спре малко по-късно на италианската гранична гара. Отново - ненадейно отваряне на вратата, мислено сричане на името Михаил Коев от страна на човека в униформа, проверочен поглед, щемпел, "грация, синьоре", а после - добавъчна порция от трудносмилаеми буржоазни теории.

Най-сетне влакът вече решително потегля с пълен ход и забързан трясък по релсите, като стремглаво взема широките завои на трасето. Движим се из обляно от слънце каменисто плато и понеже насипът на линията е висок, а влакът препуска с все по-засилваща се скорост, имам усещането, че не прекосяваме платото, а летим ниско над него. Няма борове, няма влажни планински ливади, няма горска зеленина и хладни сини сенки. Изгледът наоколо е ослепително бял и пустинен като лунен пейзаж - равнини от натрошен камънак, скалисти възвишения, скалисти падини, скалистосиво, обезцветено от жегата небе.

Това е моят пейзаж. Из гънките на каменистото плато едва-едва се подават масивите на циментови бункери, над урвите дебнат слепите черни очи на замаскирани в защитен цвят каземати, в далечината блестят, заслушани към свода, металическите уши на радарни инсталации. Това е моят пейзаж, пустинен и тревожен, удавен в тишина и безмълвие, едно напрегнато безмълвие на дебнене и очакване, което за по-малко от секунда може да премине в оглушителния взрив на войната. Моят пейзаж, снимката на живота откъм тъмната му страна, макар това лунно каменисто плато да слепи очите с мъртвата си бяла светлина.

Потъвам отново в сухите анализи на подскачащата в ръцете ми книга. А когато подир половин час вдигам очи към прозореца, там вече примамливо синее царството на красивата илюзия, за да използвам израза на Шилер. Влакът лети по ръба на дълбока пропаст и дъното на пропастта е застлано от лазура на Адриатическо море, а склоновете са потънали в зеленина и между зеленото на гората и синьото на морето пъстрее ивицата на плажовете с разноцветните петна на лодките, слънчобраните и банските костюми. Ето ни отново на курорт. Ето я отново, макар и отдалече, слънчевата страна на улицата. Ето ги в далечината и нейните обитатели, които флиртуват помежду си, разхождат своите сламени шапки и пият citronada със сламка. Те дори не съзнават колко крехък е тоя техен лазурен и слънчев свят и колко близко е присъствието на оня, другия свят горе - с бункерите, бетонените крепости и напрегнато дебнещите пипала на радарите и зенитните батареи. Впрочем, погледнато от гледна точка на чистата хигиена, това невежество е може би най-доброто средство за опазване на нервите. Ако, разбира се, има кой да се занимава с опазване на другото.

Престоят в Триест ми дава възможност да се ободря с още едно кафе, значително по-силно от моето в термоса и главно, значително по-прясно. В бюфета на гарата и по пероните се движат пристигащи и заминаващи летовници, младежи с пъстри ризи и момичета в минижупи,

застаряващи атлети в къси гащи и застаряващи хубавици, разголили с щедри деколтета обилната си плът. Разхождам се няколко минути насам-натам, за да раздвижа физиката си според съвета на йогите и за да се насладя мислено на тая пълна анонимност, за която хората от моята професия винаги мечтаят, но която толкова трудно могат да си осигурят. После се прибирам в купето, защото ме чака работа.

Влакът потегля тъкмо когато съм затънал до гуша в теориите на Дарендорф и Липсет. Не знам дали тия теории са много уморителни, или жегата прекалено бързо нараства, но към Портогруаро ученолюбие то ми почва да пресъхва застрашително. Оставям книгата и вдигам уморени очи към пейзажа навън. Край прозореца прелитат градини и ливади, оградени от зелените стени на дърветата, розови и зелени сгради с избелели от слънцето цветове, огромни надписи, изправени над шосето и прославящи легендарните качества на сладоледа "Мота" и на водата "Рекоаро". Всичко това не е особено интересно и ми е достатъчно познато. Познато в смисъл, че съм минавал неведнъж по тоя път, без да обръщам особено внимание на изгледа. Познато, както ми са познати толкова други места и градове, за които туристът ще ви каже, че тук се намират еди-кои си музеи и еди-какви си паметници, че в тоя ресторант готвят изключително вкусно, а в онова вариете има крайно интересна програма, докато у мене същите тия топографски пунктове предизвикват само спомена за премеждията около изпълнението на някоя задача. Обикновено - рискована. И по правило - трудна.

Доколко сегашната ми задача е рискована, това остава да се установи на място. Що се отнася до трудностите, те още отсега могат да се предскажат. Някои от тях вече са налице. И те идват от самото условие на задачата, крайно непълно, за да се осигури решението. Ако поднесете подобно условие на един математик или на една изчислителна машина, и двамата ще откажат да работят. Но аз не съм нито математик, нито електронно устройство и затова трябва да действам с наличните оскъдни данни. А те са следните:

Димитър Тодоров, 45-годишен, женен. Зам.-директор на наше търговско обединение. Пътувал често на Запад за сключване на различни сделки. Безупречен в работата си. Използван инцидентно за дребни услуги и от нашите органи. При последното си пътуване в Мюнхен Тодоров се среща с Иван Соколов, някогашен негов съученик, а по-късно видна фигура на вражеската емиграция във ФРГ. Соколов предлага да достави на Тодоров важни сведения за предстоящи подривни действия на емигрантската централа срещу сто хиляди долара, платени в брой. Тодоров отвръща, че подобен вид сделки са вън от неговата специалност, но обещава след прибирането си в страната да уведоми когото трябва. Подир което двамата уговарят начина за установяване на повторна връзка и се разделят.

Сведенията, дадени от Тодоров след завръщането му в София, не съдържат нищо повече от горните данни, ако не се броят някои подробности, които съм запомнил точно:

". Излязох от хотела, за да ида да вечерям, и когато минах край един паркиран до тротоара фолксваген, чух, че някой ме повика: "Митко!". Спрях изненадан и малко се смутих, когато познах в човека на кормилото Соколов, за когото знаех, че е един от шефовете на емиграцията. Той ми каза: "Не бой се, имам да ти съобща нещо важно" - и ме накара да се кача до него в колата. После подкара, но само след неколкостотин метра отново спря в една глуха улица и тук протече целият разговор."

"През цялото време имах впечатлението, че Соколов се страхува за живота си. Той на два пъти ме предупреди, че не иска да съобщавам за предложението му по никакъв друг начин освен устно, след като се завърна в София. Каза ми също, че ако то бъде прието, предаването на сведенията и плащането на парите трябва да стане не във ФРГ, а в някоя друга западна страна. Поиска да бъде уведомен за времето и мястото на тая среща чрез писмо, идващо уж от брат му в София и изпратено в Мюнхен "до поискване". В писмото под някакъв предлог трябвало да се спомене съответният град, където аз съм отседнал, и една цифра, която ще бъде датата на срещата, като се извади от цифрата числото пет. Срещата трябва да стане именно на тази дата в бюфета на гарата, девет часа вечерта".

". Соколов каза, че сведенията, които предлага, са от изключителна важност и съдържат не само отделни подривни проекти, но и цялата диверсионна стратегия на вражеската емиграция за голям период от време. "Ако моите приятелчета надушат каква стока се готвя да ви продам, свършен съм" - повтори на два пъти Соколов. На въпроса защо в такъв случай поема този риск, той отвърна само, че тук нямало вече за него перспективи и че бил решил да смени климата."

По-нататък сведенията на Тодоров съдържат някои негови лични разсъждения по въпроса, като например, че в случая едва ли се касае до опит за провокация или до блъф, че предложението на Соколов звучало искрено, и други подобни догадки без всяко значение, когато идват от страна на дилетант като Тодоров.

Вторият елемент в условието на задачата - Иван Соколов, 46-годишен, разведен, гражданин на ФРГ, избягал от България през 1944 г. при оттеглянето на немците. Данните, с които разполага Центърът, потвърждават, че до събитията в Чехословакия през август 1968 г. Соколов е бил една от главните фигури в политическото ръководство на вражеската емиграция. По време на тия събития обаче той бива елиминиран от поста си и изпратен на периферна длъжност в емигрантското радио. Предлогът за това понижение е слабата оперативност на Соколов при създалата се ситуация, но истинската причина трябва да се търси в груповските борби за власт сред емигрантите.

След необходимите допълнителни справки Центърът стига до извода: първо, че Соколов, недоволен от понижението или опасяващ се от по-нататъшното развитие на събитията в своя вреда, действително е решил да напусне ФРГ; второ, че като се имат предвид широките връзки на Соколов, твърде вероятно е той да разполага с важни секретни данни, които е решил да

продаде, за да си осигури спокойно съществуване в новото местожителство; трето, че Тодоров следва да възобнови контакта със Соколов и да закупи сведенията.

За място на сделката бива определен Копенхаген. Дания е удобна за Соколов, тъй като граничи с ФРГ, а също и за Тодоров, който и без това трябва да пристигне тук за закупуване на стока. Въпросната стока фигурира в списъка на материалите, които страните - членки на НАТО - нямат право да изнасят в социалистическия лагер. Затова стоката ще бъде експедирана от Дания в Австрия, а оттам ще бъде прехвърлена в България. Плащането на капарото ще се извърши пряко от Тодоров, на чието име в Копенхаген ще бъдат приведени триста хиляди долара. Така че към тия триста хиляди биват прибавени още сто хиляди и Тодоров получава нареждане да сключи двете сделки едновременно.

Оттук нататък условията на задачата почват да губят своята категоричност, като се изключи това, че Тодоров наистина преди около месец пристига в Копенхаген и че по наши сведения Соколов също вече се намира към определеното време в тоя град. Тодоров се е обадил в търговското ни представителство, за да му бъде уредена среща със съответната фирма. Сумата от четиристотинте хиляди долара е била изтеглена, както личи от справката в банката. Срещата между Тодоров и Соколов се е състояла на гарата според свидетелстването на трето лице, изпратено за сигурност на мястото, без Тодоров да подозира това. А после - мрак.

Мрак в смисъл, че двете единствени известни величини на задачата се превръщат в неизвестни: и Соколов, и Тодоров изчезват безследно нейде в Копенхаген или въвн от Копенхаген. Нашият търговец след сключването на сделката с датската фирма не се обажда повече в представителството, нито се връща в хотела си. Не се прибира в хотела си и Соколов, както твърди лицето, натоварено с наблюдението му. Изобщо безспорните данни секват, за да оставят място на спорните догадки.

Най-лекото предположение: Тодоров чисто и просто е офейкал, отнасяйки в куфара си сумата, предназначена за Соколов. Но самият факт, че на Тодоров е приведена такава сума по лична сметка - нещо, допускано само в изключителни случаи, свидетелства, че той не е от категорията на хората, готови да извършат предателство за пари.

Друга възможност: Соколов е примамил Тодоров на "сигурно място", за да му предаде сведенията, а вместо това го е ликвидирал. Като се вземе под внимание характерът му, емигрантът е способен на подобно действие и мисълта, че има пред себе си приятел от детинство, едва ли би му попречила да натисне спусъка. Но Соколов не е глупак и не би поел риска да извърши престъпление тогава, когато би могъл да получи парите по редовен начин. Хипотезата става по-вероятна, в случай че Соколов не е могъл да получи парите по редовен начин, защото не е разполагал с обещаните сведения. При по-подробен анализ обаче последният вариант изглежда слабо вероятен. Ако емигрантът не е притежавал автентични сведения, нищо не му е пречело да изфабрикува фалшиви, вместо да си цапа ръцете с кръв.

Трета възможност: емигрантите от ФРГ са надушили готвената сделка и са решили да вземат участие в нея. Вариантите на това предположение са значително повече и сравнително вероятни. А) Соколов е бил предварително притиснат от колегите си и заставен да устрои капан на Тодоров. Б) Соколов и Тодоров са били проследени и заловени в момента на сделката, а подир туй отвлечени в неизвестно място. Това място най-вероятно е нейде в Копенхаген или изобщо в Дания, но не е изключено въпреки трудностите на подобна операция да е било уредено прехвърлянето и на двамата във ФРГ. В) Соколов е бил очистен, а Тодоров - подложен на обработка, за да се изцеди от него съответната информация. Г) Соколов, в случай че е предал Тодоров, е оцелял, а Тодоров е бил премахнат. Д) Най-после и съвсем не най-невероятното е, че и двамата са били ликвидирани.

Но дори това да е така, аз съм длъжен да установя настъпването на смъртта и да издам смъртния акт. Изобщо длъжен съм да узная какво точно е станало, да помогна на Тодоров, в случай че още е в състояние да приеме някаква помощ, и да сложа ръка на сведенията, в случай че те още са на разположение. Трябва да извърша цялата работа по издирването сам. Нямам никакво право при никакъв случай да прибъгвам нито до дипломатическата ни мисия в Копенхаген, нито до търговското представителство, нито до хората на "Балкантурист" или ТАБСО. Това е записано черно на бяло в условията на задачата и за по-ясно е подчертано с две черти.

Разбира се, при изчезването на един наш поданик, при това заминал по служебни задачи, най-простото е да се направи официално запитване до съответното правителство. Съвсем просто и съвсем безполезно. Според всички наши данни датските власти в случая са във играта. Разследването, което те биха предприели, едва ли ще доведе до някакво разкритие, щом и до тоя момент те не знаят нищо по въпроса. Във всеки случай трудно е да се допусне, че полицията в Копенхаген ще поеме грижата да ни осведомява за хода и резултатите на една сделка, представляваща натурална размяна на сведения срещу долари и намираща се извън официалния търговски стокообмен. Така че разследванията, полагащи се по право на полицията на негово кралско височество, в случая трябва да бъдат извършени от едно анонимно лице, което не е дори поданик на датския крал.

Подръчните ми инструменти: една фасада и една връзка с Центъра. Фасадата е моята принадлежност към ученото семейство на социолозите. Изпратен на специализация в чужбина, аз съм се възползвал от възможността да посетя Международния симпозиум по социология, откриващ се в Копенхаген подир два дни. В качеството на частно лице. Без всякакъв мандат за представителство на кой да е наш научен институт.

Връзката - всеки вторник, седем часа вечерта, един банален и демодиран човек пред входа на "Тиволи". Банален, защото носи син пътнически сак с инициалите на самолетната компания

САС. Демодиран, защото главата му е увенчана с каскет на сиви карета. Паролата. като всяка парола.